

Eerlijke machine learning met studiedata

Een statistisch onderzoek naar kansengelijkheid voor studenten van De Haagse Hogeschool

Theo Bakker, lector Learning Technology & Analytics

SURF Onderwijsdagen 2023

15 november 2023

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

Fotografie: David Meulenbeld

Contact

Dr. Theo C. Bakker

De Haagse Hogeschool

t.c.bakker@hhs.nl | 06-25637172

Website Lectoraat Learning Technology & Analytics

<https://www.dehaagsehogeschool.nl/onderzoek/lectoraten/learning-technology-analytics>

Persoonlijke website

<https://hapax-analytics.nl>

Lector Learning Technology & Analytics, De Haagse Hogeschool
onderzoek naar studiedata en gelijke kansen

Universitair Docent, Vrije Universiteit
onderzoek naar neurodiversiteit in het hoger onderwijs

sinds 2012
10.000 studenten beschuldigd van fraude
6.000 bezwaar
1.500 rechtszaken, 25% studenten wint
N = 367, bijna allen een migratie-achtergrond

NOS Helen Kret

NOS op3

Woensdag 21 juni, 06:14

Studenten met migratieachtergrond opvallend vaak beschuldigd van fraude, minister wil systeem grondig nagaan

eerlijke machine learning met studiedata

eerlijkheid en data

wat is eerlijk
wat zijn studiedata
wat zijn sensitieve data

1

bias

wat is bias
hoe bereken je bias

2

detectie en mitigatie

hoe ontdek je bias
hoe visualiseer je bias
keuzes om bias tegen te gaan

3

algemene aandachtspunten

De Staat van De Haagse

Een statistisch onderzoek naar kansengelijkheid aan De Haagse Hogeschool

Drie deelonderzoeken

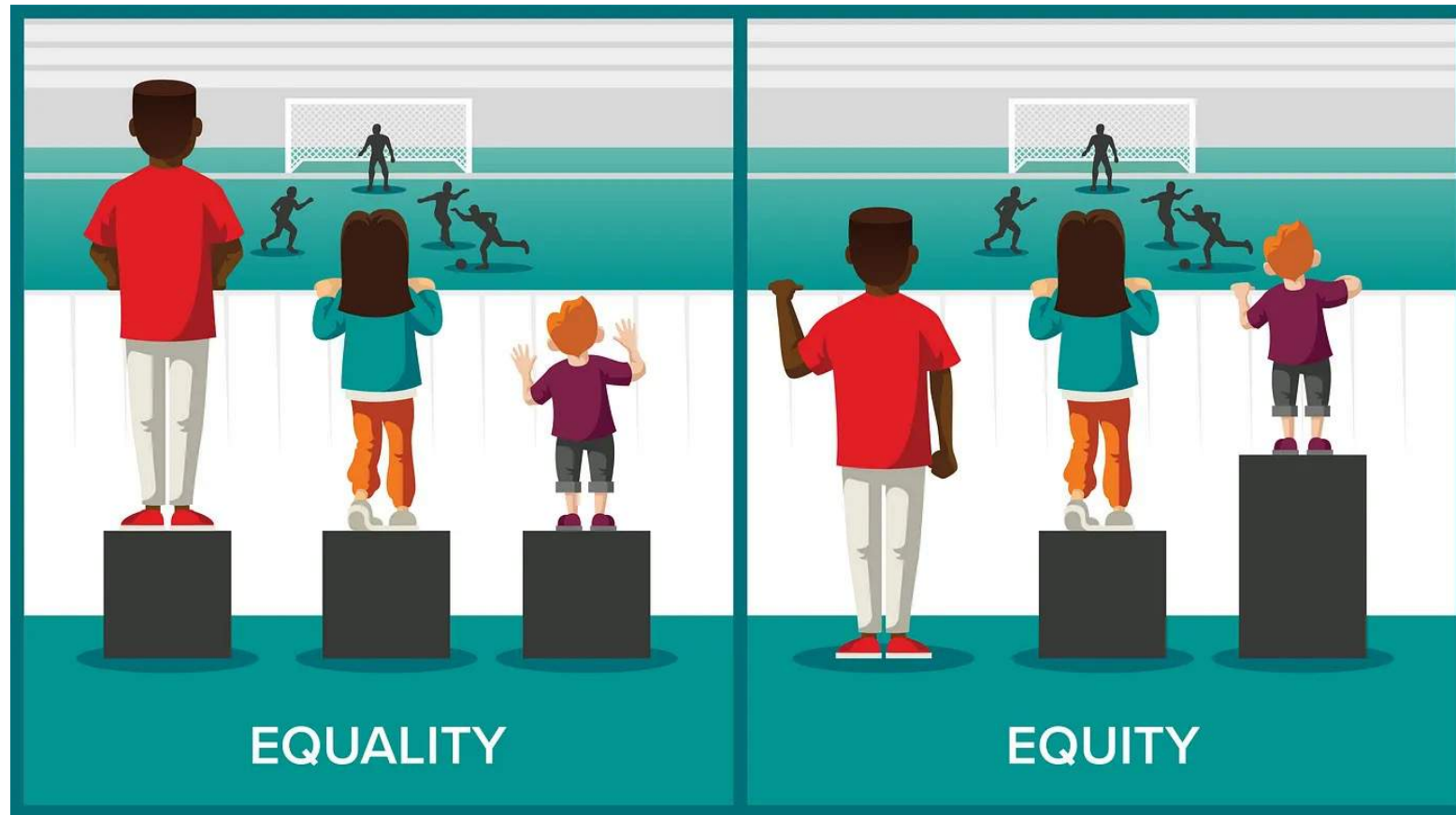
1. Gelijke kansen in **instroom**
2. Gelijke kansen in **studievoortgang en studiesucces** (doorstroom en diplomering)
3. Gelijke kansen op de **arbeidsmarkt of in een vervolgstudie**

Lectoraat Learning Technology & Analytics,
Dr. Theo Bakker

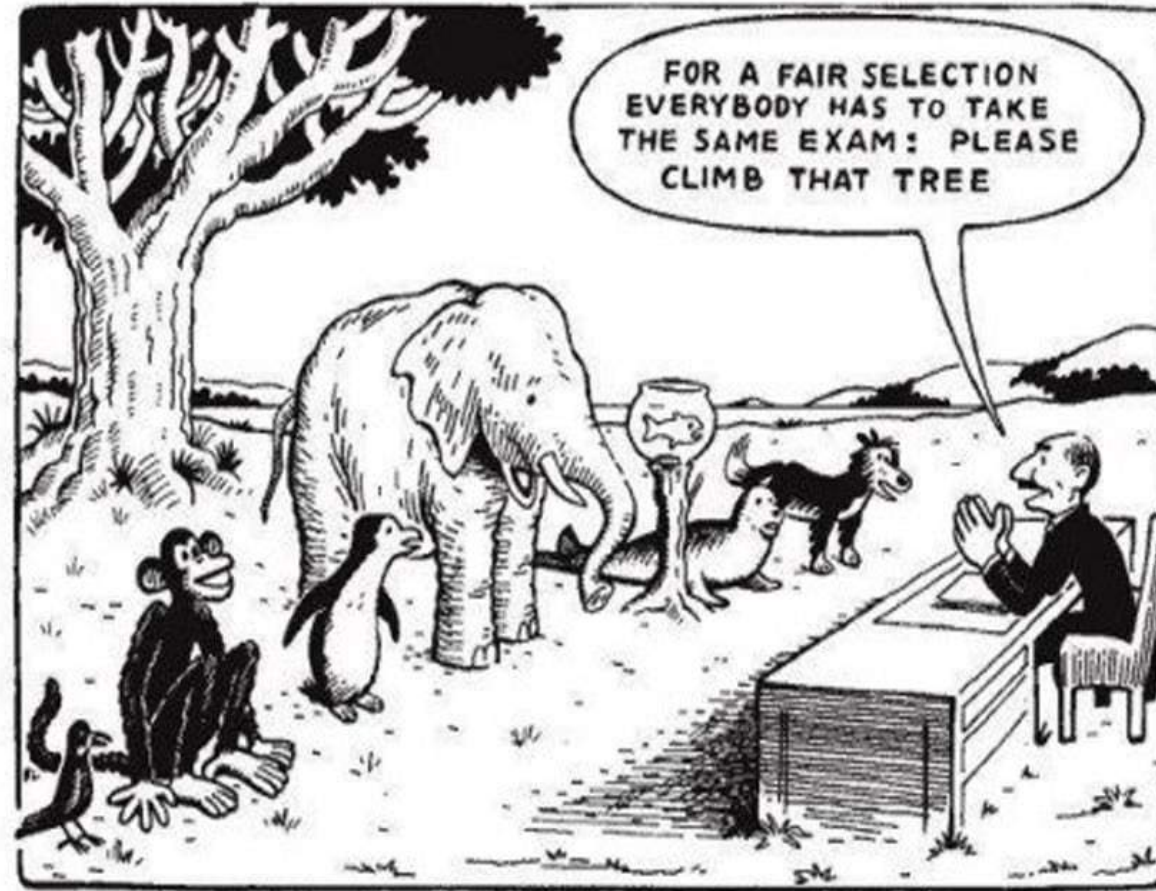
eerlijke machine learning met studiedata

eerlijke machine learning met studiedata

Illustratie: Medium.com

eerlijke machine learning met studiedata

Illustratie: Hans Traxler, 1976

eerlijke machine learning met studiedata

Illustratie: Trouw, 10 april 2019, studio vonq

eerlijke machine learning met studiedata

inclusie + diversiteit + gelijke kansen

op onderwijs (instroom) + een diploma (doorstroom) + een passende baan

eerlijke machine learning met **studiedata**

inschrijvingen + **resultaten** + online gedrag
studiesucces + opleidingen + curricula + onderwijskwaliteit
studentsucces + studentwelzijn
achtergrondkenmerken + leeftijd + **geslacht** + vooropleiding
eerdere resultaten + herkomst + sociaal economische status

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met **sensitieve data**

bijzondere persoonsgegevens

AVG

- ras of etnische afkomst
- politieke opvattingen
- religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen
- lidmaatschap van een vakbond
- gezondheid
- seksueel gedrag of seksuele gerichtheid
- **genetische gegevens**
- **biometrische gegevens (bedoeld voor de unieke identificatie van een persoon)**

sensitieve data

Handboek over het Europese
non-discriminatierecht

- **geslacht**
- **genderidentiteit**
- seksuele geaardheid
- handicap
- **leeftijd**
- ras, etniciteit, kleur en het behoren tot een nationale minderheid
- geloof of geloofsovertuiging
- **sociale afkomst, geboorte en eigendom**
- taal
- politieke over andere overtuigingen
- status anders (verzameling aan **kenmerken**)

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met **sensitieve data**

bijzondere persoonsgegevens

AVG

- ras of etnische afkomst
- politieke opvattingen
- religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen
- lidmaatschap van een vakbond
- gezondheid
- seksueel gedrag of seksuele gerichtheid
- genetische gegevens
- biometrische gegevens (bedoeld voor de unieke identificatie van een persoon)

niet identificeren

sensitieve data

Handboek over het Europese
non-discriminatierecht

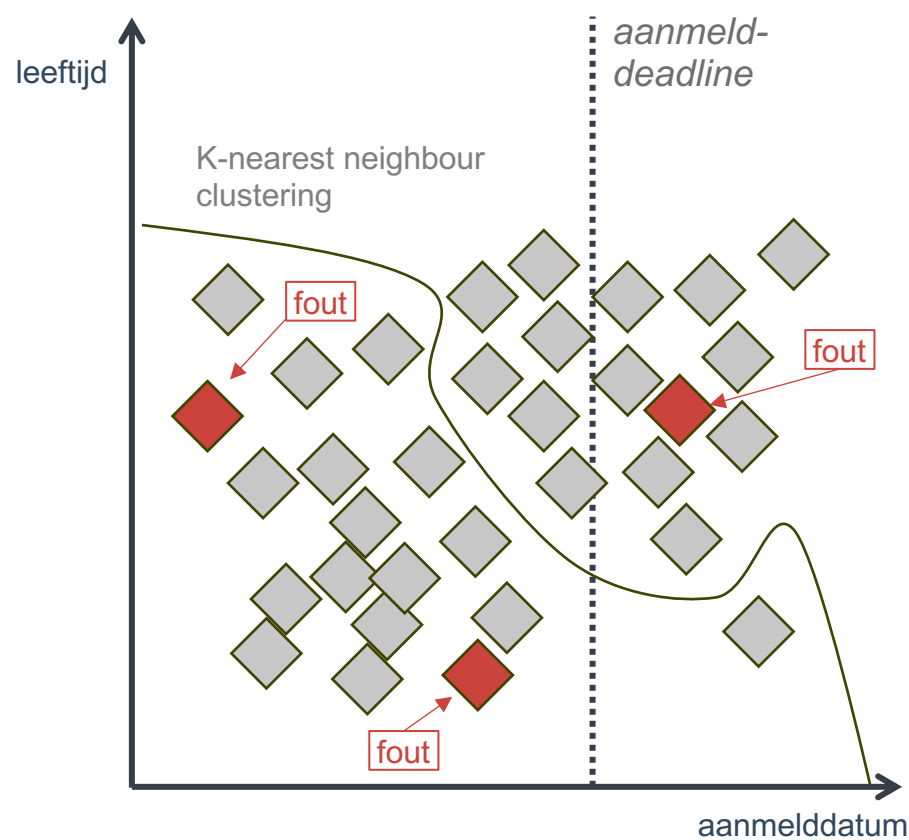
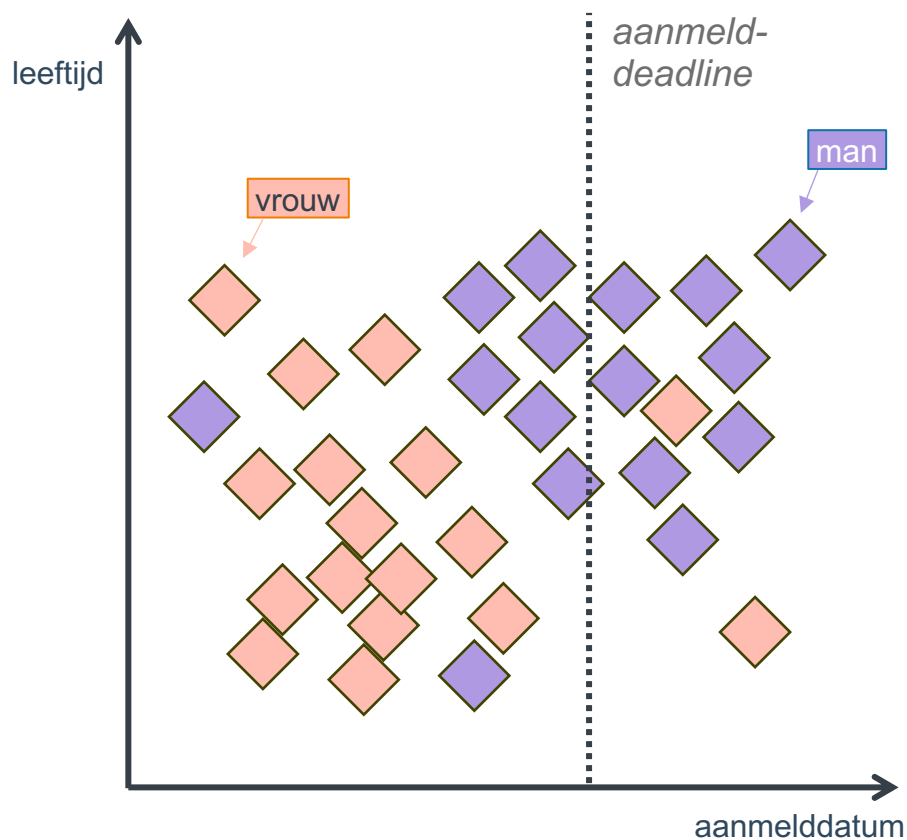
- geslacht
- genderidentiteit
- seksuele geaardheid
- handicap
- leeftijd
- ras, etniciteit, kleur en het behoren tot een nationale minderheid
- geloof of geloofsovertuiging
- sociale afkomst, geboorte en eigenaarschap
- taal
- politieke over andere overtuigingen
- status anders (verzameling aan kenmerken)

niet discrimineren

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met **sensitieve data**

“no fairness without awareness”

criteria om **bias te detecteren** is deze selectieprocedure fair?

aanmelding

120 vrouw
50 man

selectie

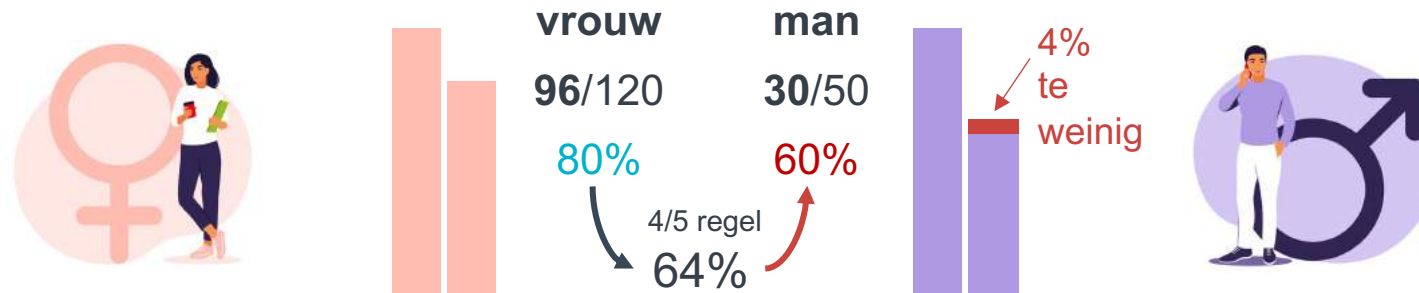
96 vrouw
30 man

selectieve zorg-opleiding
max. 126 studenten

eerdere cijfers, ervaring in de zorg,
motivatiebrief en gesprek

criteria om **bias te detecteren**

is deze selectieprocedure fair – 4/5 criterium*

aanmelding

120 vrouw
50 man

selectie

96 vrouw
30 man

* Code of Federal Regulations. Section 4d, uniform guidelines on employee selection procedures (1978)
= *statistical parity*

criteria om **bias te detecteren**

confusion matrix

gaat een student
wel of niet **het eerste**
studiejaar halen?

werkelijke uitkomst

voorspelde uitkomst			
		Positief	Negatief
	Positief	True Positive (TP)	False Negative (FN)
	Negatief	False Positive (FP)	True Negative (TN)

fout en **wel een probleem**
voor de student >
ten onrechte een negatief BSA

Type II Fout

Type I Fout

weliswaar fout, maar **geen probleem**
voor de student >
boft met een positief BSA

let op! stel je de vraag
omgekeerd (op uitval),
dan is de matrix precies
andersom...

criteria om **bias te detecteren**

confusion matrix

gaat een student
wel of niet **het eerste
studiejaar halen?**

		voorspelde uitkomst		
		Positief	Negatief	
werkelijke uitkomst	Positief	50	50	100
	Negatief	50	50	100
		100	100	50% accuraatheid

een slechte prognose: 50% is correct voorspeld

criteria om **bias te detecteren**

confusion matrix

gaat een student
wel of niet **het eerste
studiejaar halen?**

		voorspelde uitkomst		
		Positief	Negatief	
werkelijke uitkomst	Positief	80	20	100
	Negatief	20	80	100
		100	100	80% accuraatheid

een goede prognose: 80% is correct voorspeld
maar was het ook een **eerlijke prognose?**

criteria om **bias te detecteren**

confusion matrix en geslacht

gaat een student
wel of niet **het eerste**
studiejaar halen?

		voorspelde uitkomst		
		Positief	Negatief	
werkelijke uitkomst	Positief	35	15	100
	Negatief	15	35	100
		100	100	70%

		voorspelde uitkomst		
		Positief	Negatief	
werkelijke uitkomst	Positief	45	5	100
	Negatief	5	45	100
		100	100	90%

een goede prognose, maar **geen eerlijke prognose**
mannen worden benadeeld ten opzichte van vrouwen

criteria om bias te detecteren

precisie en gevoeligheid

gaat een student
wel of niet **het eerste
studiejaar halen?**

werkelijke uitkomst

voorspelde uitkomst

		voorspelde uitkomst	
		Positief	Negatief
werkelijke uitkomst	Positief	30	10
	Negatief	20	40
		50	50

zo min mogelijk
studenten die
onterecht afhaken

$$\frac{30}{40} = 75\% \text{ gevoeligheid}$$

70% accuraatheid

TP	FN
FP	TN

zo min mogelijk
studenten die onterecht
doorgaan

$$\frac{30}{50} = 60\% \text{ precisie}$$

criteria om **bias te detecteren**

criteria in group fairness & classificatie

onafhankelijkheid

independence

een uitkomst is onafhankelijk van een sensitief kenmerk

na het eerste studiejaar

zijn er **evenveel positieve als negatieve resultaten** per groep

gelijke uitkomsten

maatschappelijk belang

scheiding

separation – equality of errors

elke groep heeft evenveel kans op zo min mogelijk fouten

als een algoritme voorspelt 'deze student zal waarschijnlijk het eerste jaar halen'

zijn er **evenveel fouten** per groep

zo min mogelijk studenten die onterecht doorgaan

belang van de onderwijsinstelling

toereikendheid

sufficiency - calibration

elke groep heeft evenveel kans om gevonden te worden

als een algoritme voorspelt 'deze student zal waarschijnlijk het eerste jaar halen'

is dit **even vaak juist** per groep

zo min mogelijk studenten die onterecht afhaken

belang van de individuele student

criteria om bias te detecteren

criteria in group fairness & classificatie

onafhankelijkheid

independence

scheiding

separation – equality of errors

toereikendheid

sufficiency - calibration

het is niet mogelijk om aan alle drie de criteria tegelijkertijd te voldoen
bias balanceren is cruciaal = pariteit

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

algoritmes / voorspelmodellen + predict / explain
lineaire regressie + random forest + gbm
(R)MSE + confusion matrix + ROC + AUC

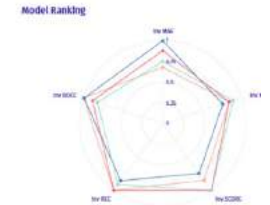
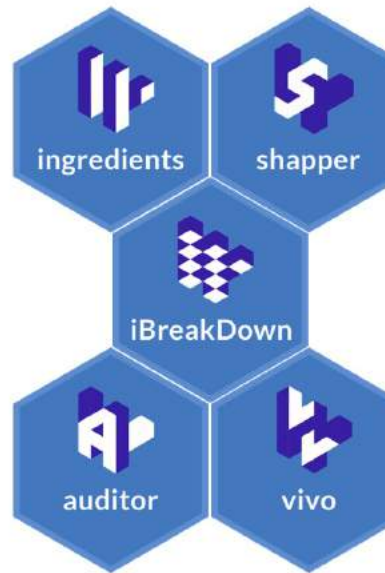
voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

model

explainer

uitleg

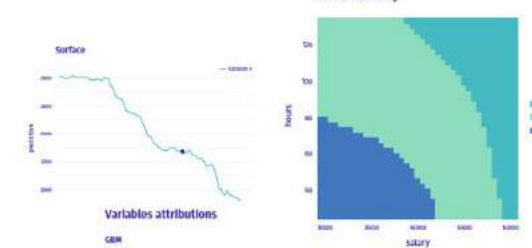

Factor Merger

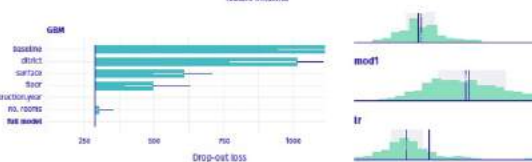
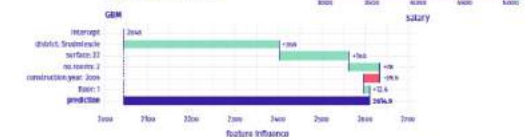
Random Forest

Hours vs salary

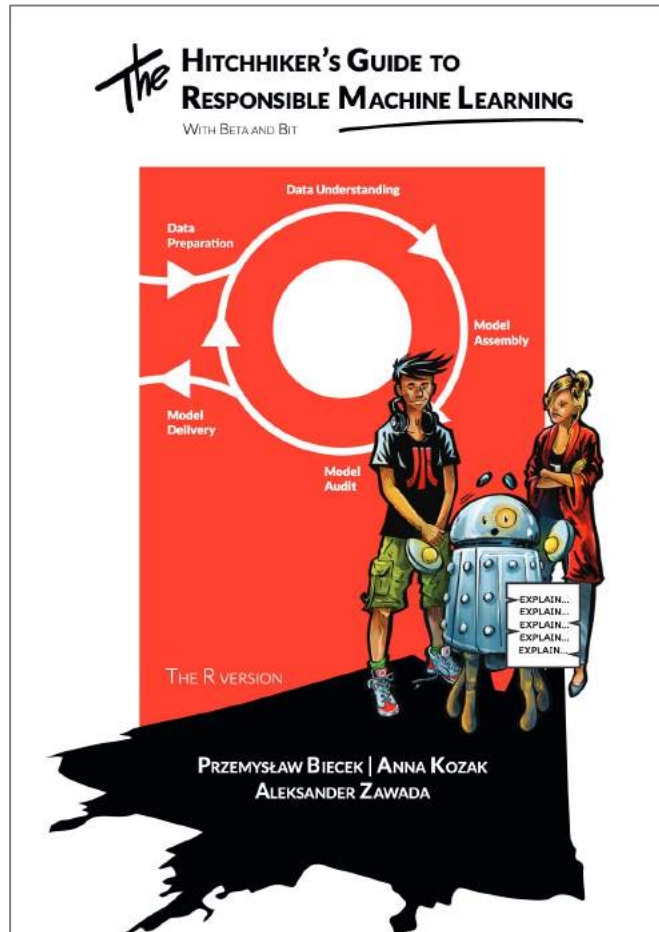

Variables attributions

Zie <https://drwhy.ai>.

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

Model Audit

Model Performance

Depending on the type of predictive problem and what we assume about the distribution of the outcome, various measures of model performance can be used. Here is a short summary; find a more detailed description in the EMA book.

For regression problems, when we predict a quantitative variable, especially when we assume Gaussian noise, commonly used performance measures are Mean Squared Error¹⁵ and Rooted Mean Squared Error¹⁶.

For binary classification problems, the outcome is commonly summarized with a 2×2 contingency table with possible results coded as True Positive, True Negative, False Positive, and False Negative. Positive means that the test suggests a pregnancy, while Negative means no pregnancy. True and False describe whether the test result is correct or not. Below is an example of such a table for a simple „morning sickness” test for the pregnancy.

Morning sickness / pregnancy	Pregnant	Not pregnant	
Has sickness	TP = 39	FP = 150	PPV = Prc = 20.6%
Has not	FN = 61	TN = 850	NPV = 93.3%
	Sensitivity = Recall = 39%	Specificity = 85%	F1 = 33.8%

Based on such a contingency table, the most commonly used measures of performance are Accuracy¹⁷, Sensitivity¹⁸, Specificity¹⁹, Precision²⁰, Recall²¹, F1 score²², Positive Predicted Value²³ and Negative Predicted Value²⁴.

Note that in the covid-mortality-risk-assessment problem, we are not interested in the binary prediction survived / dead, but rather in the validity of the ranking of risk scores. For such types of problems, instead of a contingency table, one looks at Receiver Operating Characteristic (ROC) curve, and the commonly used measure of performance is the Area Under the ROC Curve (AUC). Figure 6 shows how this measure is constructed.

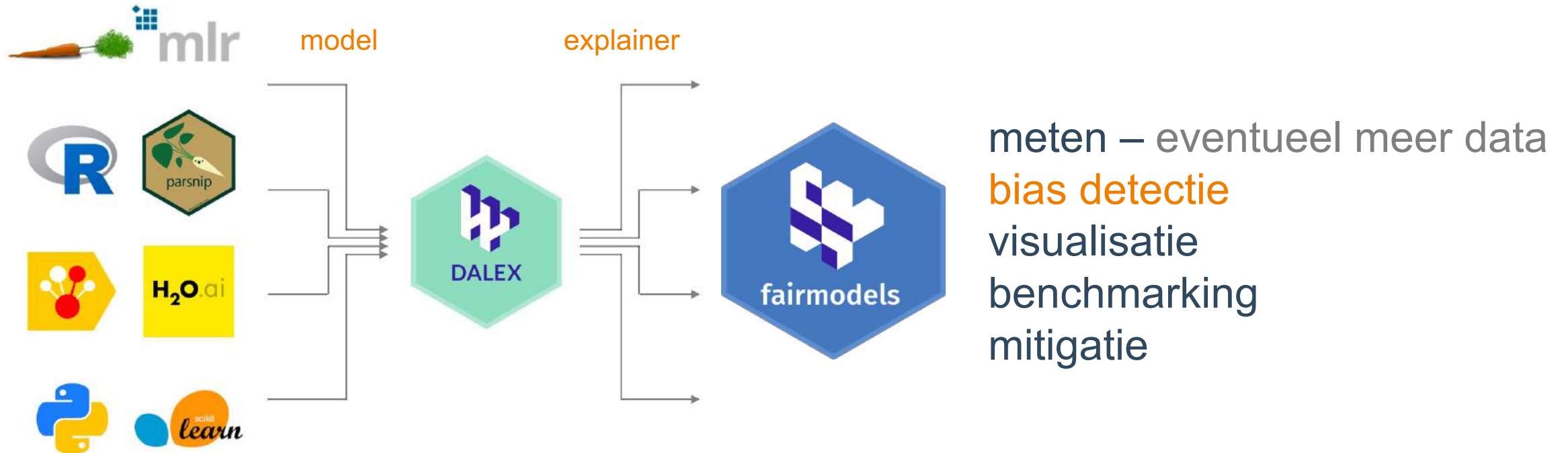
Figure 6: Panel A shows the distribution of scores obtained from the CDC model for the test data divided by the survival status. By taking different cutoffs, one can turn such numerical scores into binary decisions. For each such a split, the Sensitivity and specificity can be calculated and drawn on a plot. The CDC model returns only nine different values, making it reasonable to consider ten different cutoffs. Panel B shows these 10 points corresponding to different cutoffs. The ROC curve is the piecewise line connecting these points and the AUC is the area under this curve. The AUC takes values from 0 to 1, where 1 is the perfect ranking and a purely random ranking leads to the AUC of 0.5.

A) Distribution of scores among those who died

B) Receiver Operator Characteristic

Zie <https://betaandbit.github.io/RML/>

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

model: bias bij een negatief BSA
lineaire regressie + random forest + gbm
(R)MSE + confusion matrix + ROC + AUC
op basis van de simulatie-dataset van het versnellingsplan

1. inlezen

- dataset: eerstejaars, hoofdinschrijving, voltijd, positief/negatief bsa
- variabelen: bsa, geslacht, leeftijd, buitenlands diploma, aansluiting, aanmeldingsdatum
- missende waarden verwijderd

2. explainer voor random forest

- geslacht (vrouw), buitenlands diploma (ja), aansluiting (direct na diploma)

3. detectie bias

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

Preparation of a new explainer is initiated

```
-> model label      : ranger ( default )
-> data             : 24744 rows 5 cols
-> target variable  : 24744 values
-> predict function : yhat.ranger will be used ( default )
-> predicted values : No value for predict function target column. ( default )
-> model_info       : package ranger , ver. 0.15.1 , task classification ( default )
-> predicted values : numerical, min = 0.1488081 , mean = 0.8135431 , max = 0.9853193
-> residual function: difference between y and yhat ( default )
-> residuals        : numerical, min = -0.9675814 , mean = 0.0001491409 , max = 0.7531143
```

A new explainer has been created!

##

2.1.3 Maak een fairness object: Geslacht

```
fobject <- fairness_check(rf_explainer,
                          protected = dfSim$DEM_Geslacht,
                          privileged = "Vrouw",
                          cutoff = 0.5,
                          colorize = FALSE)
```

```
print(fobject)
```

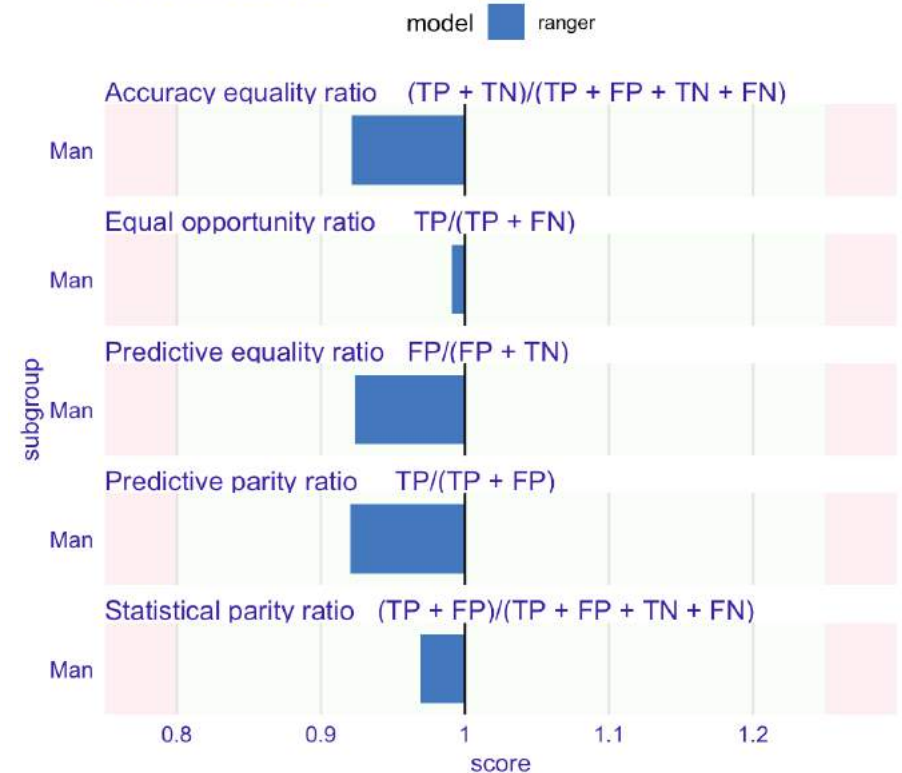
Fairness check for models: ranger

ranger passes 5/5 metrics

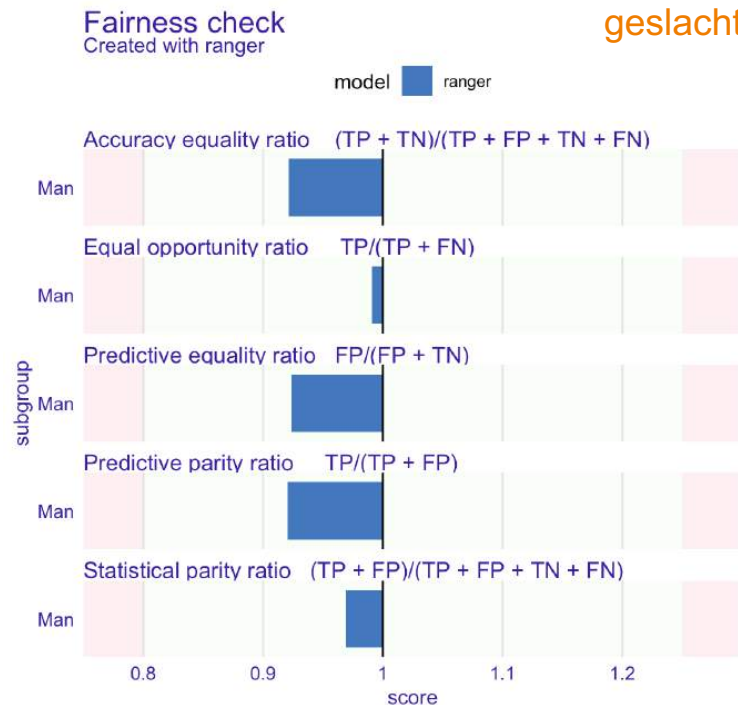
Total loss : 0.2747894

Fairness check
Created with ranger

geslacht

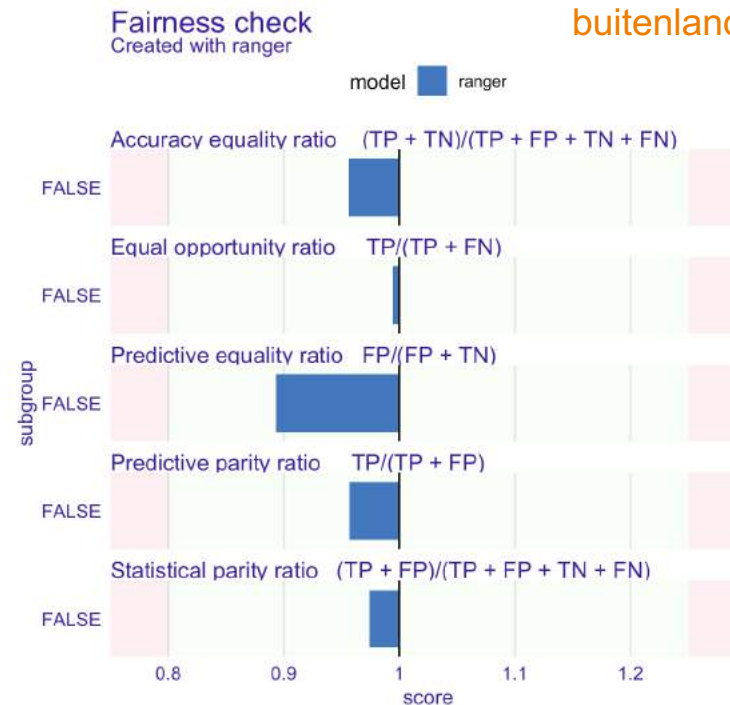

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

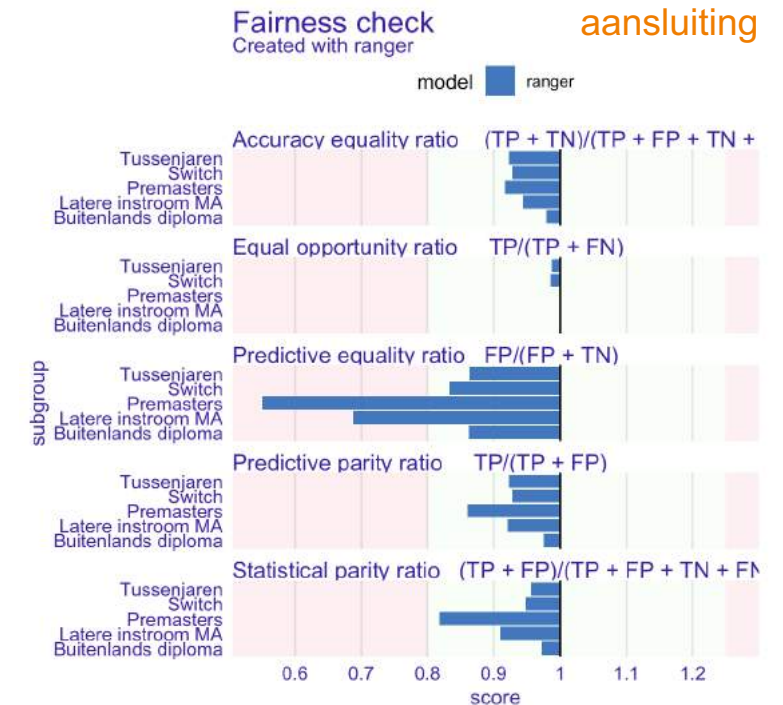
Fairness check for models: ranger

ranger passes 5/5 metrics
Total loss : 0.2747894

Fairness check for models: ranger

ranger passes 5/5 metrics
Total loss : 0.2254708

Fairness check for models: ranger

ranger passes 4/5 metrics
Total loss : 2.329799

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

model: bias bij een negatief bsa

lineaire regressie + classification & regression trees + random forest

(R)MSE + confusion matrix + ROC + AUC

op basis van de simulatie-dataset van het versnellingsplan

4. meerdere modellen toepassen

- voeg modellen in aangepaste vorm (minder variabelen)
- ander soorten modellen (lineaire regressie, general boosted model)

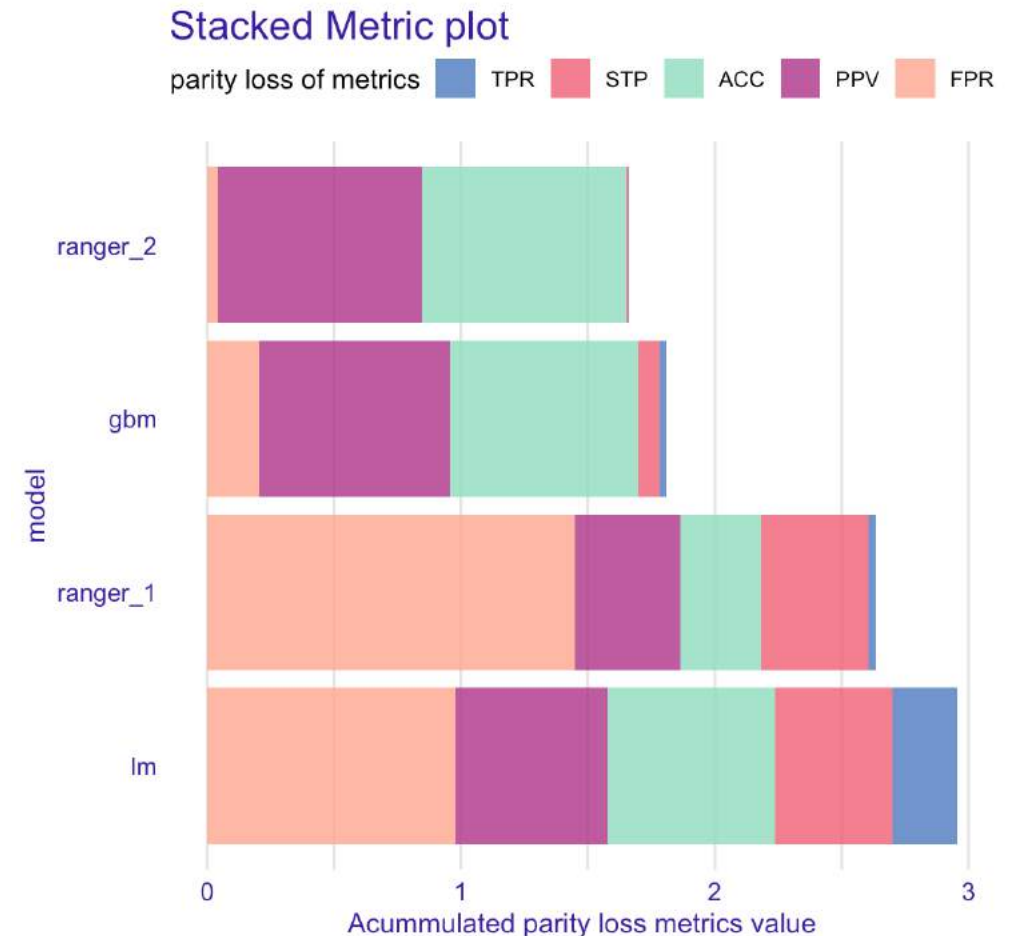
5. maak een keuze voor het beste model

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data


```
## -----  
## 2.2.3 Maak een fairness object #####  
  
fobject <- fairness_check(explainer_1, explainer_2,  
                          explainer_3, explainer_4,  
                          protected = dfSim$INS_Aansluiting_cat,  
                          privileged = "Direct na diploma",  
                          verbose = TRUE)  
  
## ~~~~~  
## 2.3 Kies het beste model #####  
  
## -----  
## 2.3.1 Toon de metric scores (stack) #####  
  
sm <- stack_metrics(fobject)  
plot(sm)
```

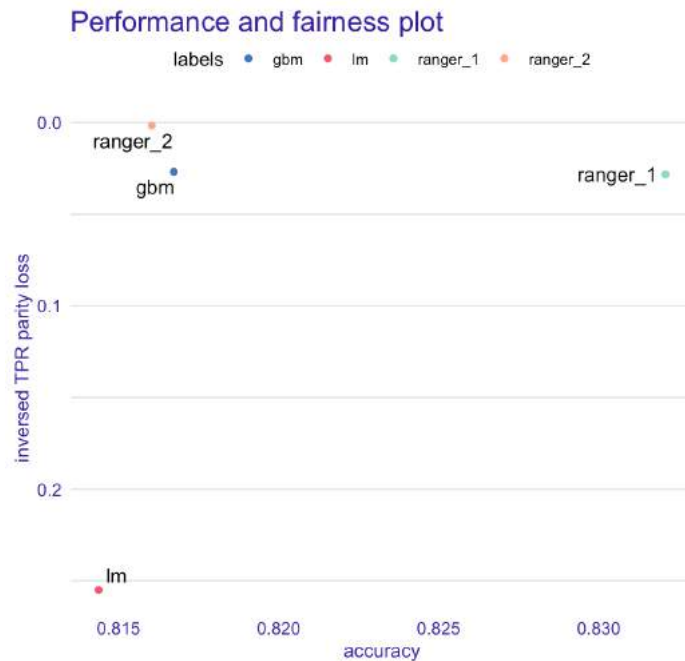
het ranger 2 model heeft de beste kaarten
met name op de false positive rate (FPR = precisie)

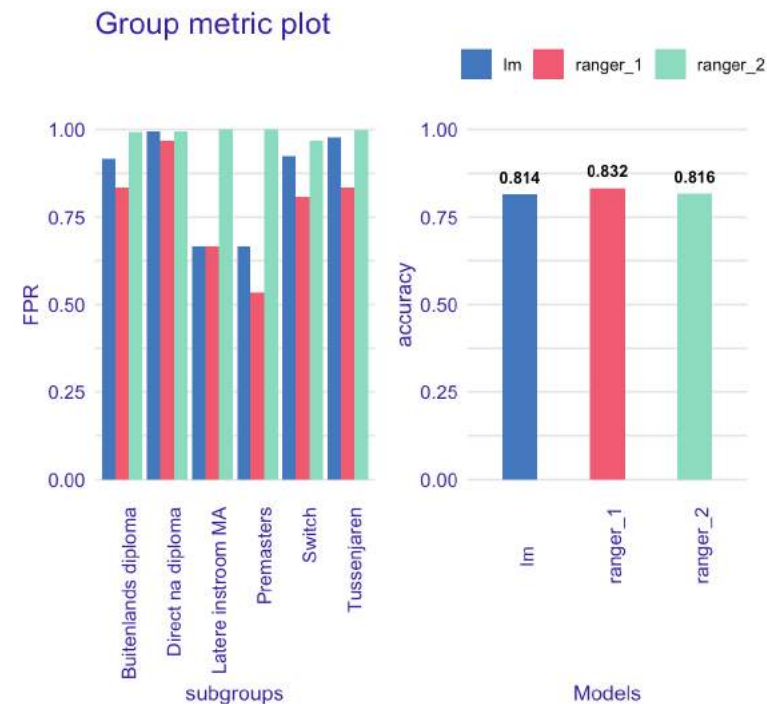
voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

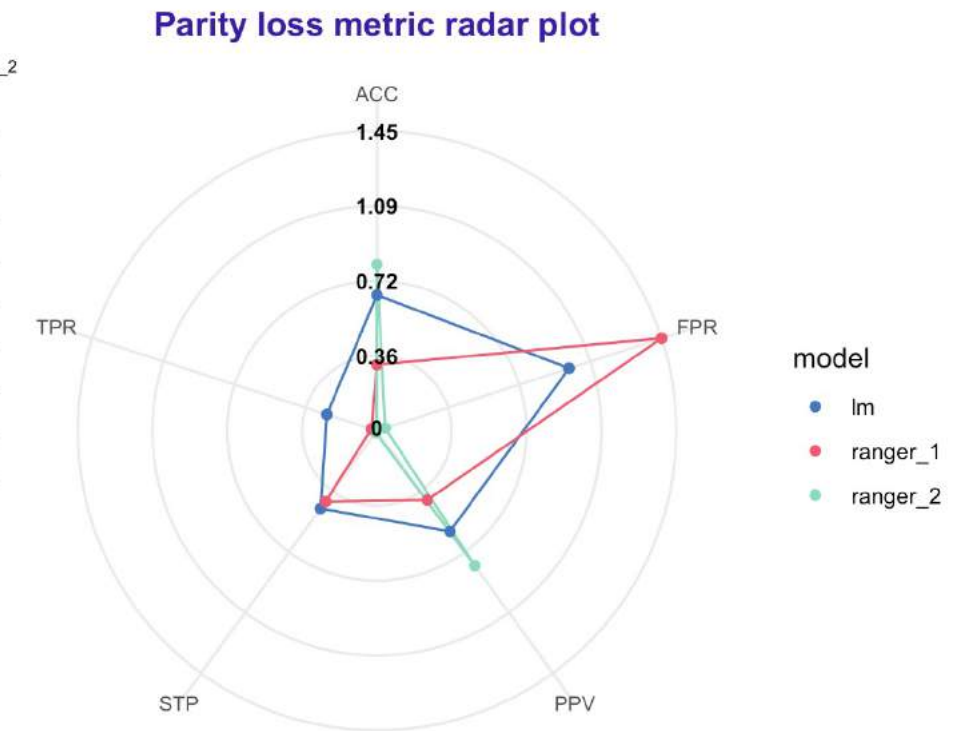
performance per model

performance per metriek

benchmark per metriek

via een aantal benchmarks is dit verder te onderbouwen
er is een iets lagere accuraatheid, maar het model is eerlijker voor premasterstudenten

voorspelmodellen uitleggen en bias detecteren met sensitieve data

valkuilen & hersenbrekers

na het balanceren voor 1 attribuut, moet je overige attributen **opnieuw testen**
modellen moeten eerst voldoen aan specifieke **assumptions**
wat een juiste balans is, is soms een **politieke** keuze
balans in de praktijk brengen, kan **ongelijke behandeling** betekenen
om tot gelijke uitkomsten te komen

Referenties

Code of Federal Regulations. Section 4d, uniform guidelines on employee selection procedures (1978)

Wiśniewski, J., & Biecek, P. (2021). fairmodels: A Flexible Tool For Bias Detection, Visualization, And Mitigation. *arXiv*. doi: 10.48550/arxiv.2104.00507

Creative commons licentie

Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal (CC BY-NC-SA 4.0)

Je bent vrij om:

- **het werk te delen** — te kopiëren, te verspreiden en door te geven via elk medium of bestandsformaat
- **het werk te bewerken** — te remixen, te veranderen en afgeleide werken te maken

De licentiegever kan deze toestemming niet intrekken zolang aan de licentievoorwaarden voldaan wordt.

Onder de volgende voorwaarden:

- **Naamsvermelding** — De gebruiker dient de maker van het werk te [vermelden](#), een link naar de licentie te plaatsen en [aan te geven of het werk veranderd is](#). Je mag dat op redelijke wijze doen, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat de licentiegever instemt met je werk of je gebruik van het werk.
- **NietCommercieel** — Je mag het werk niet gebruiken voor [commerciële doeleinden](#).
- **GelijkDelen** — Als je het werk hebt geremixt, veranderd, of op het werk hebt voortgebouwd, moet je het veranderde materiaal verspreiden onder [dezelfde licentie](#) als het originele werk.
- **Geen aanvullende restricties** — Je mag geen juridische voorwaarden of [technologische voorzieningen](#) toepassen die anderen er juridisch in beperken om iets te doen wat de licentie toestaat.

let's change